

EMIN
ESCU
POEM
cu POEM
POSTUMELE

Redactare: Domnița Ștefănescu, Gabriel Tudor
Tehnoredactare: Liviu Stoica
Corectură: Adriana Călinescu
Design copertă: Andra Penescu

**EMINESCU, POEM CU POEM: LA O NOUĂ LECTURĂ:
POSTUMELE**

Alex. Ștefănescu

Copyright © 2019 Editura ALLFA

Toate drepturile rezervate.

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
ȘTEFĂNESCU, ALEX.

Eminescu, poem cu poem: La o nouă lectură:

Postumele / Alex Ștefănescu. - București : ALLFA, 2019

ISBN 978-606-783-077-4

821.135.1

Grupul Editorial **ALL**:

Bd. Constructorilor nr. 20A, et. 3,

sector 6, cod 060512 – București

Tel. : 021 402 26 00

Fax: 021 402 26 10

www.all.ro

Editura **ALLFA** face parte din **Grupul Editorial ALL**.

f/editura.all

allcafe.ro

Alex. Ștefănescu

EMIN
ESCU
POEM
cu POEM
POSTUMELE

La o nouă lectură

Editura ALLFA

Sumar

Notă / 9

Comentarii critice

- De ce să mori tu? / 13
- Copii eram noi amândoi... / 15
  - Aveam o muză / 18
- Când crivățul cu iarna / 21
  - Demonism / 23
  - Miradoniz / 26
  - Odin și poetul / 29
  - Memento mori / 35
- Povestea magului călător în stele / 62
  - Dacă treci râul Selenei... / 71
  - Dumnezeu și om / 74
  - Privesc orașul – furnicar / 78
    - Mitologice / 81
  - Ah, mierea buzei tale / 84
- De vorbiți mă fac că n-aud / 86
  - Pustnicul / 88
- Cum negustorii din Constantinopol / 90
  - Preot și filosof / 92
  - O, adevăr sublim... / 94
- Ea-și urma cărarea-n codru / 96
  - Cărțile / 98
  - Antropomorfism / 100
- În fereastra despre mare / 109
  - Dormi! / 111
  - Coborârea apelor / 113
  - Maria Tudor / 115
- E împărțită omenirea... / 116
  - Sonet satiric / 118

A i noștri tineri... /	120
În liră-mi geme și suspin-un cânt /	122
Femeia?... Măr de ceartă /	124
Când te-am văzut, Verena... /	126
Pentru păzirea auzului /	129
Pierdută pentru mine, zâmbind prin lume treci /	131
Zadarnic șterge vremea /	134
Cu penetul ca sideful /	136
Icoană și privaz /	138
Cu gândiri și cu imagini /	141
Vis /	143
Eu nu cred nici în Iehova /	145
Mureșanu /	147
Codru și salon /	157
Diamantul Nordului /	164
Sătul de lucru... /	168
Albumul /	169
Oricare cap îngust /	171
Părea c-așteaptă /	173
Atât de dulce... /	174
Alei mică, alei dragă /	176
Umbra lui Istrate Dabija voievod /	177
Fiind băiet, păduri cutreieram /	181
Colinde, colinde! /	184
Învierea /	186
Rugăciune /	188
Răsași asupra mea /	190
Ta twam asi /	191
Viața /	195
Între pasări /	199
După ce atâta vreme /	200
Noi amândoi avem același dascăl /	201
Stau în cerdacul tău... /	203
Ce suflet trist... /	204
Dintre sute de catarge /	205
Sarmis /	207
Gemenii /	211
Apari să dai lumină /	215
Renunțare /	217
Mușat și ursitorile /	219
Scurtă postfață /	223

Addenda. Poeziile postume analizate în această carte

- De ce să mori tu? / 229
Copii eram noi amândoi... / 230
Aveam o muză / 233
Când crivățul cu iarna / 235
Demonism / 238
Miradoniz / 243
Odin și poetul / 246
Memento mori / 252
Povestea magului călător în stele / 289
Dacă treci râul Selenei... / 313
Dumnezeu și om / 315
Privesc orașul-furnicar / 317
Mitologice / 319
Ah, mierea buzei tale / 322
De vorbiți mă fac că n-aud / 324
Pustnicul / 325
Cum negustorii din Constantinopol / 327
Preot și filosof / 328
O, adevăr sublim... / 330
Ea-și urma cărarea-n codru / 332
Cărțile / 333
Antropomorfism / 334
În fereastra despre mare / 343
Dormi! / 344
Coborârea apelor / 345
Maria Tudor / 346
E împărțită omenirea / 347
Sonet satiric / 349
Ai noștri tineri... / 350
În liră-mi geme și suspin-un cânt / 351
Femeia?... Măr de ceartă / 352
Când te-am văzut, Verena... / 355
Pentru păzirea auzului / 357
Pierdută pentru mine, zâmbind prin lume treci / 360
Zadarnic șterge vremea / 364
Cu penetul ca sideful / 365
Icoană și privaz / 366
Cu gândiri și cu imagini / 371
Vis / 372

Eu nu cred nici în Iehova /	374
Mureșanu /	375
Codru și salon /	391
Diamantul nordului /	396
Sătul de lucru... /	403
Albumul /	404
Oricare cap îngust /	405
Părea c-așteaptă /	406
Atât de dulce... /	407
Aleii mică, aleii dragă /	408
Umbra lui Istrate Dabija Voevod /	409
Fiind băiet păduri cutreieram /	413
Colinde, colinde! /	414
Învierea /	415
Rugăciune /	416
Răσαι asupra mea... /	417
Ta twam asi /	418
Viața /	420
Între pasări /	423
După ce atâta vreme /	424
Noi amândoi avem același dascăl /	425
Stau în cerdacul tău... /	426
Ce suflet trist... /	427
Dintre sute de catarge /	428
Sarmis /	429
Gemenii /	432
Apari să dai lumină /	440
Renunțare /	442
Mușat și ursitorile /	444

Notă

Textele eminesciene care au constituit obiect de studiu și din care s-au extras citate pentru comentariile critice din această carte provin din ediția Perpessicius (M. Eminescu, *Opere*. Vol. IV-V. Poezii postume. Ediție critică îngrijită de Perpessicius. București, Editura Academiei, 1952), dar au fost coroborate cu cele din alte ediții, precum și cu manuscrisele din ediția anastatică a Academiei. Ordinea lor este cronologică, așa cum a stabilit-o Perpessicius, ceea ce înseamnă cu o inevitabilă aproximație; nimeni n-ar putea afla exact când anume a început și când anume a luat sfârșit – sau când a fost abandonată – elaborarea fiecărui poem (Eminescu lucrând simultan la mai multe și păstrându-le pe unele dintre ele în stadiul de șantier ani la rând).

Au fost supuse analizei, de data aceasta, exclusiv poeme postume – antumele fiind comentate într-un volum anterior: *Eminescu, poem cu poem*, București, Editura Allfa, 2017. Spre deosebire de poeziile antume, luate *toate* în considerare, postumele au devenit obiect de studiu *în marea lor majoritate* (nu toate, pentru că unele sunt un moloz poetic fără valoare sau poezii abandonate de autor după ce a luat din ele idei, imagini sau versuri întregi pentru construirea altor poezii).

Ortografia a fost actualizată în măsura în care această operație nu a modificat pronunțarea cuvintelor.

Comentariile critice pot fi citite fără consultarea operei lui Eminescu, întrucât în cuprinsul lor se află toate citatele necesare. Totuși, la Addenda sunt reproduse integral poeziile analizate, pentru eventualitatea în care unii cititori vor să le vadă ei înșiși.

*C*omentarii critice

De ce să mori tu?

Poemul *De ce să mori tu?* (scris probabil în 1869 și publicat pentru prima oară de Ilarie Chendi în 1903, în revista *Sămănătorul*) începe cu o replică de efect:

„Tu nu ești frumoasă, Marta...“

Eminescu, un expert în flatarea femeilor, contrazice brutal așteptările noastre declarându-i unei femei (pe care o și numește!), pe un ton categoric-constatativ, că nu e frumoasă! Nu mai există în toată opera lui poetică o asemenea impolitețe.

Citind mai departe înțelegem însă că poetul și-a calculat mutarea: spunând nemilos ceea ce de obicei se trece sub tăcere, el vrea de fapt să facă plauzibilă elogierea, în continuare, a Martei. Cum să bănuiești de nesinceritate un om care, încă de la intrarea în scenă, s-a arătat a fi de o sinceritate scandaloasă?

Câștigați de franchețea sa dusă până la lipsa de tact, îl credem întru totul când schimbă registrul stilistic și se lansează într-o retorică a admirației:

„Tu nu ești frumoasă, Marta, însă capul tău cel blond/ Când se lasă cu dulceață peste pieptu-ți ce suspină,/ Tu îmi pari a fi un înger ce se plânge pe-o ruină/ Ori o lună gânditoare pe un nour vagabond.“

De câte ori simte că întinde prea tare coarda și pierde creditul cititorului (și, bineînțeles, al Martei), Eminescu produce noi dovezi de sinceritate:

„Astfel treci și tu prin lume... ca un basmu de proroc!/ Ești săracă dar bogată, ești mahnită dar senină!/ Ce să plângi? De ce să mori tu? Ce poți oare fi de vină/ Dacă fața ți-e urâtă, pe când anii-ți sunt de foc.// Când ai ști tu cât simțirea-ți și privirea-nduioșată/ Cât te face de plăcută și de demnă de iubit,/ Tu ai râde printre lacrimi și-ai ascunde negreșit/ În cosița ta de aur fața-ți dulce și șireată.“

Poezia poate fi considerată nu numai un ingenios portret de femeie, bazat pe folosirea verbelor la persoana a doua, ci și o demonstrație de virtuozitate în arta seducerii. E ușor să cucerești o femeie frumoasă, e greu să cucerești una urâtă. Pentru aceasta din urmă – invariabil lucidă – orice *laudatio* are ceva suspect. Cu instinct de seducător, Eminescu se face crezut de (probabil) resemnata și sceptica Marta,

admițând că „altele sunt mai frumoase, mult mai mândre, mai bogate“. Este, cred, singura dată în poezia sa (în care femeile sunt toate „preafrumoase“ – nu numai cele angelice și adorate, ci și cele frivole, supuse unei satirizări necruțătoare) când se procedează la reabilitarea uneia nefrumoase:

„Altele sunt mai frumoase, mult mai mândre, mai bogate,/ Dar ca marmura cea rece nu au inimă de fel./ Pe când tu!... ești numai suflet. Ești ca îngerul fidel/ Ce pe cel care iubește ar veghea-n eternitate.// Șterge-ți ochii, blondă Marta... ochi-ți negri... două stele/ Mari, profunzi ca vecinicia și ca sufletu-ți senin./ O, nu știi cât e de dulce, de duios și de divin/ De-a te pierde-n ochii-aceștia străluciți în lacrimi grele./ O, surâzi, surâzi odată! Să te pot vedea... o sântă,/ O martiră ce surâde printr'a lumii dor și chin,/ Pe când ochiul ei cel dulce și de lacrimi încă plin/ Se ridică pentru-o rugă cătră bolta înstelată.“

După cum am mai spus, poezia poate fi privită ca un portret de femeie, dar și ca o demonstrație de retorică amoroasă. Există și un al treilea fel de-a o citi: ca pe o lecție de bunătate creștină. La Dostoievski sunt numeroase astfel de discursuri, de o duioșie fără margini, având drept scop salvarea unor suflete pierdute. La Eminescu, acesta este singurul, și de aceea pare neeminescian.

Copii eram noi amândoi...

Manuscrisul poeziei *Copii eram noi amândoi...* datează din 1871 și – după cum remarcă Perpessicius – seamănă, prin calitatea hârtiei și prin grafie, cu manuscrisele unor poezii ca *Eco*, *Memento mori*, *Înger și demon*. Putem presupune că toate aparțin aceleiași secvențe de timp. Dar, prin conținut, poeziile nu seamănă între ele.

Eterogenitatea unor texte compuse aproape simultan dovedește că studentul român aflat la Viena, cu stilul încă neformat, livresc-romantic, scria din plăcerea de a scrie, despre aproape orice. Nu avea o obsesie lirică anume. *Memento mori* reprezintă reveriile provocate tânărului poet de un curs de istorie antică (unele versuri fiind notate chiar în timpul audierii cursului), *Eco* – o poveste de dragoste feeric-fantezistă, cu recuzită luată din basme, *Înger și demon* – un *love story* inspirat de Comuna din Paris, cu un proletar luciferic și o fiică de rege fascinată de el, refugiați amândoi în obscuritatea Catedralei Sfântul Ștefan din Viena.

Și mai neasemănătoare cu textele din 1871 este poezia-improvizație *Copii eram noi amândoi...*, evocare jucăușă, capricioasă și totuși de o colesitoare tristețe a copilăriei petrecute împreună cu unul dintre frați (probabil Ilie Eminovici, 1846–1863) la Ipotești și prin împrejurimi.

Abia împlinise 21 de ani și Eminescu se gândea deja la copilărie ca la un trecut îndepărtat, pierdut în „negura de vremi“! Nu este prima dată când ne surprinde printr-o astfel de stranie precocitate. La 30 de ani va scrie: „optzeci de ani îmi pare în lume c-am trăit“.

Poate că sentimentul de copilărie trăită „demult“ se explică și prin depărtarea în spațiu (1.000 de km) de Ipotești. De la o asemenea distanță nu se poate ajunge repede acasă, trebuie întreprinsă o adevărată expediție.

În orice caz, copilăria evocată de tânărul aflat la Viena pare privită printr-un ocean întors:

„Copii eram noi amândoi,/ Frate-meu și cu mine./ Din coji de nucă car cu boi/ Făceam și înhămam la el/ Culbeci bătrâni cu coarne.// Și el citea pe Robinson,/ Mi-l povestea și mie;/ Eu zideam Turnul – Vavilon/ Din cărți de joc și mai spuneam/ Și eu câte-o prostie.“

Poezia are, cum se vede, și o valoare... documentară, dându-ne o idee despre jocurile și jucăriile copiilor de atunci. Dar și mai evidentă

este valoarea ei literară. Jocul celor doi frați – așa cum și-l amintește Eminescu – înduioșează prin modestia recuzitei, prin ingeniozitate naivă și printr-un secret umor. Faptul că melcii au... coarne ca și boii ne amuză și ne câștigă simpatia.

Dar acesta este doar prologul unei epopei a luptei copiilor cu broaștele, „epopeie eroi-comică“ (după cum inspirat își numește Ion Budai-Deleanu *Țiganiada*). Cititorii de azi care nu cunosc decât mediul citadin nu-și pot imagina lacurile încărcate de vegetație și de broaște din pădurile de genul celor prin care hoinărea Eminescu în copilărie. (Unul dintre lacuri aparținea chiar familiei.) Pentru copii era o aventură să străbată desișul de stuf, să pășească, desculți, prin mълul cleios, să treacă prin apa plină de mormoloci și de păianjeni acvatici. Eminescu – surzător, fără ambiția perfecțiunii – face poezie din aceste amintiri. Ni-l putem imagina scriind versurile neglijent, absorbit nu de scris, ci de retrăirea unor momente fericite:

„Adesea la scădat mergeam/ În ochiul de pădure,/ La balta mare
ajungeam/ Și l-al ei mijloc înotam/ La insula cea verde.// Din lut acolo
am zidit,/ Din stuful des și mare,/ Cetate mândră la privit,/ Cu turnuri
mari de tinichea,/ Cu zid împresurată.“

Urmează epopeea luptei cu broaștele, la fel de comică precum *Batrachomyomachia* lui Homer (sau atribuită lui Homer). Este un fel de sinopsis al unei epopei, iar scurttimea însăși (scurttimea unei epopei!) îi evidențiază caracterul de parodie:

„Și frate-meu ca Împărat/ Mi-a dat mie solie,/ Să merg la broaște
ne-mpăcat,/ Să-i chem la bătalie –/ Să vedem cine-i mai tare.// Și împă-
ratul broaștelor,/ C-un oacaca de fală,/ Primi – porunci oștilor/ Ca balta
s-o răscoale./ Și am pornit război.“

Cronicarul hilarului război nu este neutru. Se laudă cu faptele de arme ale oștii compuse din el și fratele lui:

„Vai! multe broaște noi am prins/ – Îmi pare chiar pe rege –/ Și-n
turnul negru le-am închis,/ Din insula cea verde./ Spre sar-am făcut
pace.// Și drumul broaștelor le-am dat./ Săltau cu bucurie./ În balt-adânc
s-au cufundat/ Ca să nu mai revie./ Noi am pornit spre casă.“

Istoria continuă, funambulesc, cu primirea drept răsplată a unor demnități exotice de către narator, cu crearea unui... staff al lui („Motanul alb era Vistier,/ Mărzac cel chior ministru/ Când de la el
eu leafa-mi cer/ El miaună sinistru...“), cu luarea în căsătorie a fiicei împăratului învins, „șapănă, nurlie“, pe nume *Tlantaqu-caputli*.

În viziunea lui Eminescu, esența copilăriei este „jocul de-a“. În spațiul ei magic, totul seamănă cu viața maturilor, dar nu implică nicio răspundere. De aceea el privește copilăria ca pe un paradis pierdut.

În finalul poemului, cortina cade brutal peste această imagine a paradisului. Versul cel mai puternic din epilog are numai cinci cuvinte: „Mort e al meu frate.“

Aveam o muză

Eminescu îi face iubitei *un portret de glorie* în poemul *Aveam o muză*, scris în 1871, în perioada în care poetul era student la Viena. În opera lui de până atunci și în cea ulterioară, femeia este de multe ori portretizată, de obicei cu admirație, dar niciodată preamărită cu atâta fast, în stilul picturii bisericești bizantine, ca în acest poem. Portretul care rezultă este de fapt o icoană, lucrată mai mult în foiță de aur și argint decât în ulei:

„Aveam o muză, ea era frumoasă,/ Cum numa-n vis odată-n viața ta/
Poți ca să vezi icoana radioasă,/ În strai de-argint a unui elf de nea!
Păr blond deschis, de aur și mătășă,/ Grumazii albi și umeri coperea,
Un strai de-argint strâns de-un colan auros/ Strângea mijlocul ei cel mlădios!“

(Prezentarea iubitei ca *muză* trădează orgoliul unui adolescent care se consideră poet. La maturitate, poetul nu va mai pretinde că are o muză!)

Atrage imediat atenția prezența în cantitate mare, în componența portretului, a metalelor prețioase. Hainele iubitei cu totul sunt de argint, iar părul – de aur (amestecat cu un material și el scump, mătasea; în strofa următoare va mai apărea un material scump, marmura, în care pare săpată talia femeii adorate).

Această *ferecare* a chipului și trupului iubitei în aur și argint face din ea o ființă prețioasă, așa cum legarea în coperti grele și scumpe face să crească valoarea unui incunabul. În plus, mărește, prin contrast, suavitatea carnației, întrevăzute vag și fugitiv, sub acoperământul de lux:

„Și talia-i ca-n marmură săpată/ Strălucea albă-n transparentul strai,
Sâni dulci și albi ca neaua cea curată,/ Rotunzi ca mere dintr-un pom de rai“.

Sunt și alți poeți care au comparat sâni iubitei cu merele. Dar nimeni n-a mers cu retorica galanteriei atât de departe încât să folosească drept termen de comparație merele „dintr-un pom de rai“! Este o trimitere care îl poate face pe cititor să viseze. Și care spiritualizează imaginea femeii, până la spălarea aproape completă a acestei imagini de senzualitate. Portretizată de Eminescu, femeia este, în acest poem

straniu, altceva decât femeia din realitate (care probează rochii, dertică, naște în chinuri, alăptează, îmbătrânește). Este o făptură stilizată, ca sfintele pictate pe pereții bisericilor ortodoxe. Și are o frumusețe ireală, celestă, nu în varianta ascetică, ci în una imperială (derivată din sintagma „împărăția cerurilor“):

„Crinul luminei strălucea în mână/ Reflectând dulce mândrul ei obraz,/ Razele dulci loveau fața-i senină,/ Rotunzii umeri și-albul ei grumaz;/ Părul lucea ca auru-n lumină,/ Straiul cădea de pe-umeri de atlas,/ Ochi mari albaștri-n gene lungi de aur/ Și fruntea-i albă-ntunecată-n laur!“

Femeia duce în mână „crinul luminei“! Nu cred că a mai folosit vreodată cineva o asemenea imagine, de o frumusețe mistică, pentru reprezentarea unei lumânări aprinse. Sunt și alte imagini „de colecție“ în această strofă: „razele lungi loveau fața-i senină“ (loveau!), „straiul cădea“ (cădea la nesfârșit, nu o lăsa goală pe purtătoarea lui), fruntea albă a femeii era „întunecată-n laur“ (utilizare neașteptată, de efect, a verbului „a întuneca“).

Erotismul personajului feminin este activ și intens, dogorește, dar se dematerializează, devine ipotetic, datorită unui singur cuvânt, „părea“, plasat la începutul strofei:

„Părea c-așteaptă de a fi cuprinsă,/ De-a-și simți inima bătând cu dor,/ Ca buza ei de-a mea să fie-atinsă,/ Ca graiul ei să tremure ușor,/ Să văd privirea veselă și plânsă,/ Să aud glasu-ntunecat de-amor/ Și la ureche dulce să-i repet/ Cântul, ce-n gândul meu se mișcă-ncet.“

Ca și alte iubite din poezia lui Eminescu, și aceasta moare. Ne-am putea amuza considerându-l pe poet un... criminal în serie (își omoară unul după altul personajele feminine), dar, în realitate, este vorba doar de o strategie poetică, prin care se atinge un *maximum* în trăirea dragostei (o doză de melodramă în reprezentarea iubirii găsim, de altfel, la mulți alți mari scriitori, de la Shakespeare și până la Dostoievki):

„Ea a murit. – Am îngropat-o-n zare./ Sufletul ei de lume este plâns. –/ Am sfărmat arfa – și a mea cântare/ S-a înăsprit, s-a adâncit – s-a stins./ Îmi plac a nopții turburate oare,/ Îmi place de dureri să fiu învins;/ O de-aș orbi, de-aș amuți odată,/ Că-n lume nu văd lumea căutată!“

Poetului român i-a murit însă nu doar iubita, ci muza însăși. Ce se întâmplă când unui poet îi moare muza? Eminescu enumeră consecințele nefaste ale unei asemenea pierderi, care duce, în planul creației, la

un fel de orbire și surditate. Lipsa inspirației aceasta înseamnă pentru el: *orbire și surditate!* Rareori a mai înregistrat cineva atât de dramatic imposibilitatea de a mai crea (îmi vin în minte, repede, două exemple: Hemingway, care s-a sinucis când n-a mai putut să scrie, și Mircea Cărtărescu, care a explicat într-un interviu că nefericirea înseamnă pentru el să treacă o zi fără să fi scris):

„Eu nu văd munții înecați de nouri,/ De care gându-mi vultur
s-acăța;/ N-aud a mării înmiite-ecouri,/ Ce-n glasul meu măreț s-ames-
teca;/ În codri-antici n-aud muget de bouri,/ Trezind zilele vechi în
mintea mea/ Codrul din munți, râul din vale-mi tace/ De ce nu pot în
praf a mă preface!“

Subtilitatea lui Eminescu merge până la a folosi după o propoziție interogativă semnul exclamării, nu al întrebării. Drept urmare, propoziția devine un strigăt de deznădejde.